

ELST, Frans van der (Neder-over-Heembeek 13 maart 1920 – Neder-over-Heembeek 29 augustus 1997).

Werd, als enig kind, geboren in een gezin dat behoorde tot de kleine burgerij en geen politieke betrokkenheid toonde. Zijn vader was bediende bij een verzekeringsmaatschappij in Brussel, zijn moeder oefende geen beroep uit. Na het basisonderwijs in zijn geboortedorp, volgde Van der Elst gedurende één jaar de humaniora aan het Collège Sainte Marie in Schaarbeek. Hij zette die studie verder aan het Sint-Pieterscollege in Jette, nadat daar een Nederlandstalige afdeling werd opgericht, de eerste in de Brusselse agglomeratie. Van 1939 tot 1944 studeerde hij aan de Katholieke Universiteit Leuven rechten, thomistische wijsbegeerte en politieke en sociale wetenschappen.

Van 1944 tot 1958 was Van der Elst advocaat bij de balie van Brussel. Hij volbracht in Brussel zijn stage bij Willem Thelen, die een belangrijke invloed op hem uitoefende en hem in contact bracht met een aantal gedetineerden van de repressie. Hij was in Brussel tevens gedurende enige tijd medewerker van advocaat Albert Clerens, die zoals hijzelf als raadsman fungeerde in talrijke repressiedossiers.

Een van de belangrijkste repressiezaken waarin Van der Elst optrad, was die van Hendrik Elias, de tweede leider van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). Van der Elst bleef ook na het proces-Elias de raadsman van de VNV-voorman. Hij werd legataris van diens omvangrijke en belangwekkende nagelaten papieren en documenten. Die omstandigheden hebben Van der Elst toegelaten om in 1974 de eerste uitgebreide analyse te publiceren van Elias' rol als leider van het VNV ("Dr. Elias als leider van het VNV").

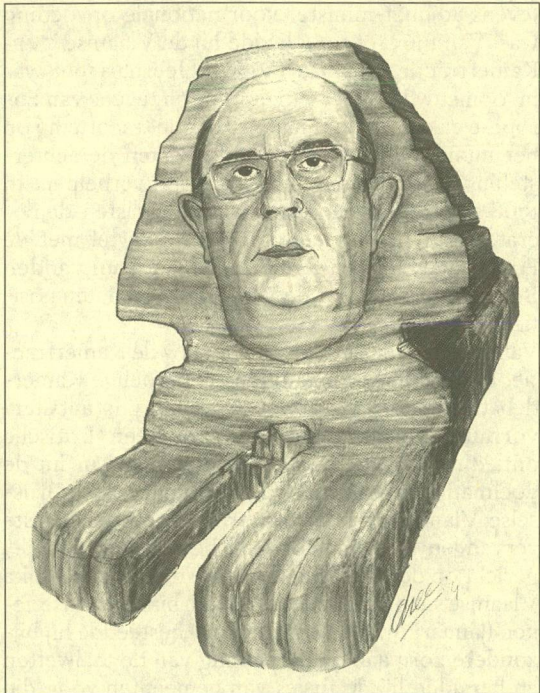
De repressiezaken vulden grotendeels de eerste fase van de loopbaan van Van der Elst als advocaat. Toen die periode was afgesloten, hield Van der Elst in

1951-1952 zijn eerste publieke, hoofdzakelijk vanuit juridisch standpunt opgebouwd pleidooi voor **amnestie**. Dat gebeurde via artikels in *Opstanding* en *Tijdingen van het A.V.O.H.V.* en tijdens een vergadering die door hemzelf in Brussel was georganiseerd. Tussen 1948 en 1951 vervulde Van der Elst een belangrijke rol in de herinrichting van respectievelijk de Brusselse en de Antwerpse afdeling van het **Algemeen-Nederlands Verbond**. Eveneens in 1948 trad hij als spreker op tijdens de eerste massabijeenkomsten van het heringerichte **Algemeen Nederlands Zangverbond**. Vanaf 1950 was hij een der hoofdrolspelers in het **Vlaams Comité voor Federalisme**, een studie- en drukkingsgroep die, in samenwerking met Waalse federalisten, in 1954 een voorstel van federale grondwet voor België zou publiceren. Eveneens in 1950 verscheen *Vlaamse Beweging en Vlaams-Nationalisme*, de eerste en wellicht belangrijkste van de talrijke artikels en essays die Van der Elst zou wijden aan het nationalisme en het federalisme. Hij zou zich daarin vooral richten op de analyse van het (romantische gefundeerde) volksnationalisme versus het staatsnationalisme (van de post-Verlichting) en op de feitelijke realisatie van het federalisme langs democratische weg.

Van 1951 tot 1958 was Van der Elst secretaris van het **Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond**. Bij de parlementsverkiezingen van 1949 fungeerde hij in Brussel op de Vlaams-nationale lijst **Edmond van Dieren**. Die lijst ging een verbinding aan met parallelle Vlaams-nationale initiatieven in Vlaanderen, onder andere die van de **Vlaamse Concentratie**, waarbij Van der Elst niet betrokken was. Die (electoraal weinig succesrijke) initiatieven grepen plaats tijdens een periode waarin de opportuniteit van de herinrichting van een autonome Vlaams-nationale partij volop ter discussie stond, niet het minst onder gewezen vooraanstaanden van het VNV. Daarenboven werd de voorstanders van zo'n herinrichting de wind uit de zeilen genomen door de verruimingsbeweging die door de **Christelijke Volkspartij (CVP)** werd uitgevoerd in de richting van enkele toonaangevende Vlaams-nationalisten uit het interbellum. En ten slotte werd de hernieuwde ontwikkeling van het Vlaams-nationalisme ook nog in aanzienlijke mate geremd door de polarisatie rondom de **Koningskwestie** (links-rechts en klerikaal-antiklerikaal) en door de belofte van de CVP om de gevolgen van de repressie en de epuratie weg te werken.

In 1954 werd Van der Elst medeoprichter van de **Christelijke Vlaamse Volksunie**, die nog tijdens datzelfde jaar de **Volksunie (VU)** werd. Als verkozenen van die partij zetelde hij van 1958 tot 1974 in de Kamer. Van 1974 tot 1985 was hij senator. Van 1961 tot 1974 was hij VU- fractievoorzitter in de Kamer en van 1977 tot 1985 VU- fractievoorzitter in de Senaat. Tussen 1968 en 1985 fungeerde hij als afgevaardigde van de Raadgevende Interparlementaire

Frans van der Elst door Drée van den Bergh afgebeeld als een sfinx. Hij vervulde vanaf 1948 een aanzienlijke rol in de herleving van de V.B. en het Vlaams-nationalisme, waarvoor hij als publicist, redenaar en partijvoorzitter de inhoud mee bepaalde.

Beneluxraad, als lid van de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen, als plaatsvervangend afgevaardigde bij de Raadgevende Vergadering van de Raad van Europa en bij de Vergadering van de West-Europese Unie. Tijdens de legislatuur 1977-1981 was hij voorzitter van de Commissie voor buitenlandse betrekkingen. In 1983 werd hij minister van staat, waardoor hij de eerste Vlaams-nationalistische politicus was die kon zetelen in de Kroonraad.

Van der Elst was van 1955 tot 1975 voorzitter van de VU. Van 1973 tot 1975 werd dat voorzitterschap gesplitst in twee functies: Hugo Schiltz, die de emanatie was van een opstuwende nieuwe generatie VU-boegbeelden en met Van der Elst verschilde op het vlak van strategie en temperament, werd voorzitter van het partijbestuur en Van der Elst bleef de algemene voorzitter van de partij. Zoals in 1973 was overeengekomen, eindigde die regeling op 1 januari 1976. Van der Elst werd toen van ambtswege lid van het partijbestuur. Schiltz werd partijvoorzitter, een functie waarin hij in november 1975 overigens was verkozen door de partijraad.

Vanaf zijn eerste verkiezing als volksvertegenwoordiger in 1958 tot het einde van de jaren 1960 was Van der Elst de uitgesproken woordvoerder van zijn partij in alle belangrijke parlementaire debatten. Vooral tijdens de scherpe discussies omtrent het VU-aandeel in de zware rellen in Zwart-

berg (1966) was de tussenkomst van Van der Elst bepalend voor de beeldvorming omtrent zijn partij in het parlement.

Het algemene politieke vertrouwen van de Vlaams-nationalisten in de figuur van Van der Elst kwam voor het eerst onder zware druk toen de vU de Egmont- en de Stuyvenbergakkoorden ondertekende (Gemeenschapspact) en toetrad tot de Belgische regering (1977-1978). Van der Elst had meegewerkt aan de totstandkoming van het Egmont-experiment, dat mede onder de sterke druk van het anti-front onder de nationalisten mislukte. Na die gebeurtenis trok Van der Elst zich systematisch terug uit het politieke leven, ofschoon hij nog tot 1985 lid zou blijven van het Belgische parlement.

Van der Elst kende een langdurige loopbaan als parlamentslid en politiek functionaris. Hij vervulde vanaf 1948 een aanzienlijke rol in de herleving van de V.B. en het Vlaams-nationalisme, waarvoor hij als publicist, als redenaar en als partijvoorzitter de inhoud mee bepaalde. Hij heeft er in belangrijke mate toe bijgedragen om de continuïteit van het Vlaams-nationalisme te verzekeren door het als politieke beweging strikt binnen de regels van de democratische instellingen te sturen, verwijderd van het stigma van de **collaboratie**. Als uitgesproken boegbeeld van de vU tijdens de eerste decennia van haar bestaan bouwde Van der Elst een politiek profiel uit dat die partij in staat stelde een motorfunctie te vervullen in de omvorming van België tot een federale staat. Een bijkomende, misschien beslissende betekenis van Van der Elst voor de V.B. ligt vervat in de samenhang van al die aspecten van zijn engagement.

WERKEN: *Vlaamse Beweging en Vlaams Nationalisme*, 1950; – ‘Het nationaliteitsprobleem in België en het federalisme’, in *Kultuurleven*, jg. 20, nr. 2-3 (1953), p. 3-11; – ‘Edmund Burke en het traditionalistisch nationalisme’, in *Kultuurleven*, jg. 23, nr. 4-5 (1956), p. 3-26; – ‘Krisis in het Westen? De toekomst van de democratie’, in *Kultuurleven*, jg. 23, nr. 8 (1956), p. 1-8; – *De politieke partijen en de Vlaamse Beweging*, z.j. (1957) (niet-gubliceerd); – ‘J.J. Rousseau en het Jakobijns Nationalisme’, in *Kultuurleven*, jg. 24, nr. 2 (1957), p. 106-118; – ‘J.J. Rousseau theoreticus van het staatsnationalisme’, in *Kultuurleven*, jg. 24, nrs. 3-4 (1957), p. 187-197 en 267-276; – *Kultuurautonomie voor Vlaanderen en Wallonië?*, z.j. (1958); – *Federalisme, DE oplossing*, 1961; – ‘Dr. Elias als leider van het VNV’, in *Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, nr. 3 (1974), p. 83-105; – *Twintig Jaar Volksunie*, 1974; – *De bewogen jaren. Mijn memoires, 1920-1958*, 1985.

LITERATUUR: F.-J. Verdoodt, *Frans Van der Elst*, 1976; – T. van Overstraeten (e.a.), *Op de barrikaden. Het verhaal van de Vlaamse natie in wording*, 1984.

ILLUSTRATIE(S), zie: Antwerpen-stad, 't Pallieterke, Hugo Schiltz, Vlaams-nationalistische partijen, Volksunie.

FRANS-JOS VERDOODT